

„POROČILO Z DOGODKA OB 85. OBLETNICI DELOVANJA SLOVENSKEGA FILOZOFSKEGA DRUŠTVA

V torek, 27. januarja, je v Trubarjevi hiši literature v Ljubljani potekal prvi letošnji dogodek Slovenskega filozofskega društva. Večer je bil jubilejno obarvan, na ta dan je namreč minilo natanko 85 let, odkar je nekaj vidnih slovenskih filozofov ustanovilo Filozofsko društvo¹. Ob tej priložnosti smo na dogodku gostili nekatere izmed nekdanjih predsednikov društva, pogovor z njimi pa je služil osvežitvi spominov na delovanje društva skozi pretekla obdobja. Zbrani smo lahko prisluhnili pričevanjem o tem, kako je najstarejše filozofsko društvo pri nas delovalo v času, nenaklonjenem filozofiji, kasneje prevzelo vlogo znanilca družbenih sprememb in si nadalje znotraj slovenskega filozofskega prostora prizadevalo za vzpostavitev diologa med posameznimi filozofskimi šolami.

Pot skozi spomine tistih, ki so soustvarjali zgodovino društva, je bila še toliko bolj nepogrešljiva spricho tega, da je delovanje društva po drugi svetovni vojni slabo beleženo. Podrobnejši vpogled imamo v zgodovino nastanka društva in dejavnosti pred vojno, zahvaljujoč članku Tanje Pihlar z naslovom *O ustanovitvi in dejavnostih Slovenskega filozofskega društva v času pred drugo svetovno vojno*. Pričujoči članek je služil za izhodišče uvodnemu nagovoru trenutnega predsednika **Tomaža Grušovnika**, ki je zbrane seznanil z nekaj zanimivostmi iz prispevka. Iz zapisanega je tako moč razbrati, da je imelo društvo ob svoji ustanovitvi dvojni namen. Društvo naj bi po eni strani nudilo okolje za profesionalni razvoj filozofije na Slovenskem, po drugi strani pa naj bi negovalo občutek za filozofijo tudi v širši javnosti. Prav ta ustanovna smotra po besedah Grušovnika v svojem temelju delovanja društvo ohranja še danes. Zgledna primera za to sta revija *Anthropos*, ki izhaja pod okriljem društva, in simpozij *Mesto etike v družbi*, ki ga je društvo organiziralo v lanskem letu.

Da sta se tako društvo kot tudi filozofija nasploh v preteklosti soočala z mnogimi izzivi, je opozoril **Božidar Debenjak**, ki je delovanje društva spremljal od zgodnjih šestdesetih let. Društvo je po vojni delovalo v klimi, ki filozofiji ni bila naklonjena. Stanje, ki je takrat vladalo v slovenskem javnem prostoru, po njegovih besedah najbolje ponazarja stavek iz Heglovega Predgovora k *Znanosti logike* o omikanem ljudstvu brez metafizike. Prezirljiv odnos do filozofije je koreninil še v predvojnem času, ko sta usodo slovenskega političnega življenja krojila klerikalni in liberalni tabor. V očeh slednjega je namreč France Veber, zaradi svojega dela *Knjiga o bogu*, veljal za prebežnika h klerikalcem. Nasploh je bilo leto 1961 po njegovih besedah za filozofijo slabo leto. Tedaj je obstajala zgolj ena sama filozofska institucija – filozofski oddelek na Filozofski fakulteti v Ljubljani, ki je beležil zelo nizek vpis študentov. V tem letu se je društvo, ki je do tedaj delovalo združeno s sociološkim dru-

¹ Filozofsko društvo, ustanovljeno 27. januarja 1935, je predhodilo današnjemu Slovenskemu filozofskemu društvu. V svoji dolgoletni tradiciji delovanja se je večkrat preimenovalo, sklep o preimenovanju društva v ime, pod katerim deluje še danes, je bil sprejet na skupščini 26. 4. 1978

štvom pod imenom Sociološko in filozofsko društvo Slovenije, osamosvojilo in preimenovalo v Filozofsko društvo Slovenije, s čimer si je nakopalo očitke takratne Jugoslovanske zveze filozofskih društev, ki je v izbiri imena videla zasnutke nacionalizma in s tem separatizma, kar je bilo politično sporno. Delovanje društva je bilo usmerjeno predvsem v nudenje podpore delovanju filozofskega oddelka, prizadevalo si je za vzpostavitev raziskovalne baze in obenem skušalo vzpodbujati mlade k vpisu na filozofijo. Ker je bilo takrat zelo malo filozofske literature dostopne v slovenskem jeziku, so se s konkretnim predlogom po odpravi te pomanjkljivosti obrnili na večje slovenske založbe, ki pa pobudi niso bile naklonjene. Vsem težavam navkljub se je vztrajno delo po besedah Debenjaka izplačalo, saj so se ravno v tem obdobju kalile generacije nekaterih najuglednejših slovenskih filozofov.

Naslednji je zbrane nagovoril **Valentin Kalan**, ki je društvu predsedoval dvakrat, v letih od 1978 do 1980 in 1996 do 1998. Poudaril je pomembno vlogo, ki sta jo imela društvo in Oddelek za filozofijo pri izobraževanju gimnazijskih učiteljev filozofije že v času pred nastopom njegovega mandata. Ena izmed strokovnih dejavnosti društva je bilo sodelovanje z Zavodom za šolstvo. Društvo je učiteljem filozofije omogočalo udeležbo na seminarjih, ki jih je Zavod organiziral vsako leto, v komisiji za pripravo seminarjev pa je sodeloval tudi Oddelek za filozofijo. Ob dani priložnosti je Kalan predlagal, da društvo poda ugovor zoper sedanji položaj filozofije v gimnaziji, ki je po njegovem mnenju neustrezen, saj je število ur namenjenih pouku filozofije prenizko. Prav tako se pouk filozofije preveč osredotoča na problemski pristop brez upoštevanja zgodovine filozofije.

O obdobju, ko je bilo društvo politično in družbeno angažirano, nam je vedel povedati **Darko Štrajn**. Ob njegovem prevzemu funkcije predsednika društva leta 1981 se je v filozofiji že izkazovala neka pluralnost. Sedemdeseta leta so bila namreč plodovito obdobje za razvoj filozofije, k čemur je po njegovih besedah doprinesel odprt kurikulum Oddelka za filozofijo. Kurikulum je vključeval vse aktualne filozofske smeri in v slovenskem kulturnem prostoru zavzel mesto tiste institucije, v kateri se je začel razvijati dialog s svetom. Društvo se je v tem času še naprej posvečalo razvoju stroke. Z angažiranjem tujih predavateljev je pričelo delovati internacionalno, organiziralo je nekaj večjih simpozijev na teme, ki so jih prinesli takrat novi tokovi v filozofiji – strukturalizem, filozofija jezika, analitična filozofija. Nekatere izmed teh simpozijev je društvo organiziralo v sodelovanju s Hrvaškim filozofskim društvom, ki mu je takrat predsedoval Nenad Miščević. Znotraj društva so se začele ustanavljati posamezne sekcije, ena izmed najbolj temeljnih je bila Sekcija učiteljev filozofije. Obenem je bilo to obdobje, v katerem si je društvo utrlo pot v širšo javnost kot politični akter, saj je aktivno sodelovalo v odmevnih pobudah in zahtevah po demokratizaciji tedanje družbe. Pridružilo se je iniciativi za odpravo smrtno kazni in po Štrajnovih besedah imelo pri tem velik vpliv na javno mnenje. Ena odmevnejših akcij, v kateri je društvo sodelovalo skupaj s Sociološkim društvom, je bila Javna tribuna zoper verbalni delikt (znameniti 133. člen KZ SFRJ), ki je potekala na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Društvo je tako odigralo pomembno vlogo

v gibanjih, ki so doprinesla k spremembam na ravni javnega zavedanja in so bila sprožilec tega, kar danes imenujemo družbena gibanja.

Zgodnja devetdeseta so prinesla nekaj sprememb za filozofijo na institucionalni ravni. Filozofijo se je pričelo poučevati na novo ustanovljenem Oddelku za filozofijo v Mariboru, nekdanji Inštitut za marksistične študije pa je začel delovati kot Filozofski inštitut ZRC SAZU. Ko se je leta 1992 na gimnazijah pričela uvajati eksterna matura, je pretila nevarnost, da filozofija ne bo postala maturitetni predmet. Zato si je takrat društvo vztrajno prizadevalo, da filozofija pridobi status maturitetnega predmeta, je povedal **Bojan Borstner**, ki je vlogo predsednika društva prevzel leta 1994. V tem času so bila znotraj filozofskega polja že ustanovljena posamezna društva. Pluralizem različnih filozofskih usmeritev, ki se je pričel izkazovati v sedemdesetih letih, se je v tem obdobju dokončno zasidral. Velik dosežek je bil zato po njegovih besedah simpozij ob 400-letnici rojstva Descartesa, ki je povezal vsa takratna društva in velja za zadnji veliki dogodek, na katerem so bile prisotne vse filozofske šole.

Cilj vzpostavitve dialoga med različnimi filozofskimi šolami je v času predsedovanja vodil tudi **Boruta Ošlaja**, ki je funkcijo prevzel leta 2006. Pluralnost na področju filozofije je v devetdesetih letih skozi internacionalizacijo privedla do stanja, ko so se posamezne filozofske šole osamosvojile, med množico posameznih filozofskih šol pa je bilo vse manj kontakta. V želji po preseganju diferenciacije in disociacije na področju filozofije v slovenskem prostoru si je prizadeval za izvedbo simpozija, ki bi služil soočanju različnih filozofskih šol v odzivih na aktualne družbene probleme. Kar ga je pri tem motiviralo, ni bila zgolj njegova ocena, da je slovenski filozofski in kulturni prostor na splošno premalo dialoški, ampak predvsem želja ponovne umestitve filozofije kot temeljne vede in nosilca kritične vednosti v družbo. Simpozij na temo Filozofija in izzivi sodobne družba je bil sicer izveden, vendar v precej ožjem obsegu, kot je bilo sprva načrtovano. Opozoril je, da ostaja težnja po doseganju dialoškosti danes še naprej aktualna, saj smo se znašli v obdobju digitalizacije, kar nas postavlja v situacijo, ki od nas terja poenotenje interesov v borbi za to, da tudi v prihajajoči dobi filozofija ohrani status avtoritete kritičnega mišljenja.

S slednjim se je strinjal tudi **Luka Omladič**, ki mu je bilo vodenje društva zaupano v letih od 2008 do 2010. Poudaril je, da je danes filozofija še edina praktična znanost in v današnji družbi na tem področju pridobiva osrednjo vlogo. V času njegovega predsedovanja je društvo organiziralo dva simpozija, ki sta bila praktično-filozofsko zasnovana. Krovna tema obeh je bila Bioetika. Oba sta bila zelo odmevna, saj sta privabila ljudi različnih strok, prvi izmed obeh simpozijev pa je bil tudi prvi bioetiški simpozij pri nas.

Da ima danes filozofska refleksija v odzivih na aktualna družbena vprašanja pomembno vlogo, saj lahko ponudi smernice za njihova reševanja, je bila zaključna misel večera, namenjenega častitljivi obletnici delovanja Slovenskega filozofskega društva, v kateri so si bili enotni vsi navzoči govorci.

Nataša Demirović

::MANJ DRUŽBA MISLI, BOLJ PREZIRA FILOZOFE – O JAVNEM POLOŽAJU FILOZOFIJE

V torek, 25. februarja 2020, je Slovensko filozofsko društvo gostovalo v Mariboru. Na tokratnem večeru so se govorci namenili nasloviti temo, ki ji v času, ko se filozofija sooča z očitki o svoji odvečnosti, predvsem filozofi morda namenjamo premalo pozornosti. V sodobni družbi, za katero se zdi, da v njej šteje zgolj tržna vrednost znanja, je prisoten trend izrinjanja filozofije iz javnega prostora. Trend, ki kliče filozofijo k temu, da bolj kot kadarkoli prej reflektira svoj položaj, če naj ponudi odgovore na vprašanja o svoji smotnosti. O pomenu in vlogi filozofije v sodobni družbi sta se z dr. Borisom Vežjakom pogovarjala gosta dr. Tomaž Grušovnik in dr. Bojan Borstner. V razpravi so govorci iskali odgovore na vprašanja o tem, kaj je tisto, kar lahko filozofija ponudi družbi, in na kakšen način lahko to ponudi, kakšna je njena odgovornost do družbe in kako (naj) se filozofija sooča z izzivi sodobnega časa.

Uvodu v razpravo je služila predstavitev dr. Bojana Borstnerja o tem, kdaj in kako je filozofija postala prisotna v Mariboru tako znotraj kot zunaj institucionalnih okvirov. Prelomnico tukaj vsekakor predstavlja ustanovitev in pričetek delovanja Oddelka za filozofijo na Pedagoški fakulteti v Mariboru leta 1993. Ustanovitev oddelka, ki se je v prvih letih po svojem nastanku srečeval z marsikaterimi izzivi, med drugim tudi pomanjkanjem pedagoškega kadra, je omogočila, da je filozofija postala in ostala stalnica v akademskem prostoru v Mariboru. V prepoznanju potrebe po širjenju filozofske misli in spodbujanju teoretskega razmišljanja je bilo v tem obdobju ustanovljeno tudi društvo Zofijini ljubimci – društvo za razvoj humanistike, ki je s prirejanjem širšemu občinstvu dostopnih predavanj skrbelo za prisotnost humanistične misli v javnem prostoru.

Skrb in želja po približevanju filozofske misli javnosti tudi zunaj akademskega prostora je nekaj, za kar si med drugim prizadeva Slovensko filozofsko društvo, je pogovor nadaljeval dr. Tomaž Grušovnik. V času njegovega predsedovanja je društvo ponovno dobilo zagon in je deležno pozitivnega odziva javnosti. Za dobro obiskanost dogodkov, ki jih organizira društvo, je po njegovem mnenju zaslužen predvsem interes ljudi za filozofijo. Ključno pri delovanju društva je to, da društvo deluje inkluzivno in odprto. Poslužuje se širšega pristopa k filozofski refleksiji in mišljenju. Sam format dogodkov pa je zastavljen povezovalno in nagovarja širšo zainteresirano javnost.

Kljub temu, da v družbi torej obstaja nek splošen interes za filozofijo, se filozofija ves čas srečuje z očitki o svoji nekoristnosti. Še posebej zaskrbljujoče je, kadar se takšnega mnenja poslužuje ustanova, znotraj katere deluje oddelek za filozofijo, je opozoril dr. Boris Vežjak. Zgleden primer tega je izjava prorektorice mariborske univerze, v kateri je zapisala, da bi bilo filozofe potrebno preusmeriti na medicino in računalništvo. Filozofov je preveč, na trgu dela ne morejo ponuditi ničesar, zato naj se raje preusmerijo v poklice, ki so za družbo koristni. Če privzamemo, da je izjava rektorice o odvečnosti nekaterih poklicev resnična in si zamislimo svet, v katerem v celoti ukinemo institucionalno dimenzijo filozofije, ali od nje sploh kaj ostane?

Po mnenju dr. Borstnerja je strah pred tem, da bi popolna ukinitve njene institucionalne oblike izničila tudi filozofijo samo, odveč, saj tisto, kar lahko ponudi filozofija, presega njene akademske okvire. Gledano z evlucijskega vidika se človeštvo že od nekdaj srečuje z vprašanji in problemi, ki so povsem filozofske narave. Ti problemi se na ravni družbe ne morejo reševati sami, nanje lahko ponudi odgovore samo filozofija. Ti stalni problemi človeštva, ki so tudi stalni filozofski problemi, obstajajo in bodo obstajali neodvisno od akademskega položaja filozofije – prav zato ukinitve akademske pozicije po njegovem mnenju ne ukinja tudi filozofije same.

Če lahko filozofija vendarle preživi zunaj institucionalnih okvirov, ali to priča o njeni samozadostnosti? Po besedah dr. Vezjaka je v preteklosti nekaj mislecev delilo to prepričanje, ko so filozofiji odmerjali visok položaj v družbi. Platon je filozofom namenil mesto vladarjev v državi, Edmund Husserl pa je v svojem delu *Kriza evropskega človeštva in filozofija* (1935) zapisal, da lahko evropskega človeka reši zgolj heroizem duha, ki bo prišel iz filozofije. Filozofija ni zgolj pomembna miselna disciplina, ampak je tudi tista, ki lahko ponudi rešitev vseh družbenih problemov.

Po mnenju dr. Grušovnika je takšno stališče do filozofije enako problematično kot tisto, ki pravi, da filozofije ne potrebujemo. Še več – s stališčem, ki filozofijo postavlja na tako visok položaj, tvegamo njeno ideološko zlorabo, ker potem več nimamo kritično misleče filozofije. Tako popolna institucionalizacija kot deinstitucionalizacija sta za filozofijo škodljivi.

Kaj je torej tisto, kar nam lahko ponudi filozofija? Po besedah dr. Grušovnika je eden izmed razlogov, zakaj se ukvarjati s filozofijo, njena izjemna koristnost, ki pa se lahko izkaže šele na daljši rok. Od filozofije se vselej terja neka aplikativnost. Tukaj velja opozoriti, da kritika po umanjkanju aplikativne vrednosti meri na neuporabnost in nekoristnost teorije nasploh. A če pogledamo nekatere danes za nas povsem nepogrešljive naprave, vidimo, da so posledica čistega teoretiziranja, ki za časa svojega nastanka ni imelo praktične vrednosti. Ne vemo, s kakšnimi izzivi se bomo ukvarjali čez 100 let in šele takrat se lahko izkaže, da bodo ideje in teorije, ki jih bomo razvili danes, prišle prav. Ukvarjanje s teoretskimi, čisto filozofskimi problemi ima konkretno praktične posledice, zato ker razpira neka radikalno nova gledanja in dojemanja sveta, pa čeprav na dolgi rok. Če ne negujemo univerzitetnega statusa filozofije, ne razvijamo univerzitetnega statusa teorije na sploh – ob tem lahko naredimo korak naprej in se vprašamo, zakaj potem sploh imeti univerze?

In nenazadnje ima filozofija pomemben prispevek pri soustvarjanju družbenega življenja. Po mnenju dr. Grušovnika je filozofija nepogrešljiv dejavnik pri ustvarjanju demokratične družbe, saj igra pomembno vlogo pri izgradnji demokratičnega značaja. S tem, ko filozofija razvija in goji kulturo dialoga, nas razvija kot demokratične državljanke. In če se na tem mestu neposredno navežemo na naslov današnjega dogodka – manj družba misli, bolj prezira filozofe – lahko rečemo, da s tem, ko mislimo, da je filozofija odveč, na nek način spodkopavamo temelje demokratičnemu državnemu ustroju.

Zdi se, da je na delu neko nerazumevanje filozofije in tega, kaj lahko filozofija družbi ponudi. Kot naslednje se nam tako zastavlja vprašanje, ali leži odgovornost

za to, da filozofija izgublja svoj položaj v družbi, tudi na samih filozofih? V premislek o tem je v nadaljevanju razprave dr. Vezjak ponudil nekaj iztočnic. Tako Chomsky v članku, v katerem skuša opredeliti status filozofije v javnosti in znotraj univerze, vidi dolžnost filozofov v krepitvi integritete intelektualnega življenja. Filozofi imajo kot edini kompetence analizirati družbene ideologije, družbeno vednost kot takšno, zato so poklicani, da se odzivajo na družbene procese – to je njihova dolžnost. Filozofi morajo torej prevzeti vlogo javnih intelektualcev.

Spet drug vidik sta ponudila filozofa Frodeman in Briggie. Po njunem mnenju je filozofija premalo življenjska, saj se ukvarja zgolj z abstraktnimi problemi, potrebovala bi več interakcije s svetom. Predlagata, da filozofija preneha delovati iz slonjača in se za voljo lastnega preživetja odpravi na teren. Prihodnost filozofije je v povezovanju z drugimi področji tako znotraj kot zunaj akademskih okvirov.

Je problem filozofije torej v tem, da deluje preveč samozadostno, je okostenela in institucionalno dogmatična? Bi se filozofija morala prilagajati družbenim procesom in se v imenu preživetja povezovati z drugimi znanostmi?

Po besedah dr. Grušovnika je takšna ideja sicer dobra, a vendar nekoliko utopična. Kadarkoli namreč filozofija želi stopiti v dialog z drugimi, je po njegovih izkušnjah vselej znanost tista, ki se izkaže za dogmatično. Vrhunec tega enostranskega odnosa, ki se v razreševanju nekaterih dilem obrača k filozofiji, a ji obenem v pogovoru z njo zapira vsa vrata, je pojav, ki ga je Slovensko filozofsko društvo skušalo nasloviti na lanskem Simpoziju z naslovom *Mesto etike v družbi*. Iztočnica za premislek je bila namreč sledeča – etika je nekaj, kar danes vsi poudarjajo, se obračajo k njej po nasvet in se obenem čutijo poklicane razpravljati o etičkih dilemah. Tako vzamejo etiko, ki je tradicionalno filozofska disciplina, se sami počutijo kompetentne, da lahko o njej razpravljajo, a obenem kažejo s prstom na filozofijo, da je nekoristna. Filozofija je tako postavljena v položaj, ko mora upravičevati smotrnost svojega početja, potem ko ji druge discipline skušajo odvzeti njen sestavni del.

Prezirljiv odnos do filozofije in humanističnih znanosti nasploh je nekaj, kar v sodobni družbi postaja stalnica. Zakaj filozofi ne reagirajo na ta odnos? Po mnenju dr. Borstnerja je problem v tem, da znotraj filozofije ni koherentnosti. Notranja razhajanja med različnimi filozofskimi šolami povsem zameglijo problematičen položaj, v katerega je danes postavljena filozofija. Ker je navznoter razdvojena, ne more enotno pristopiti k reševanju težav, ki ji pretijo od zunaj. Prav zato veliko mero odgovornosti za položaj, v katerem se je znašla filozofija, nosimo ravno filozofi.

Izzivov, s katerimi se danes sooča filozofija, ni malo. Po eni strani lahko vidimo, da v družbi obstajajo področja in segmenti, za katere je poklicana ravno filozofija, kar kaže na to, da je filozofija vedno bolj pomembna in koristna, po drugi strani pa je paradoksalno marginalizirana. Prav zato si tema pričujoče razprave upravičeno zasluži pozornost vseh, ki se ukvarjajo s filozofijo, saj odpira vprašanja o nujnosti in smotrnosti filozofije ter ponuja iztočnice za njeno samorefleksijo.

Nataša Demirović